

VERSCHIJNT

Alle dagen, behalve Zon- en Feestdagen.

PRIJS DER ADVERTENTIEËN:

Van één tot zes regels. f 1.00.
 Voor elken regel meer. " 0.15.
 Behalve de 25 cts. zegelgeld.

DINGSDAG 23 AUGUSTUS.

UITGEVERS-DIRECTEUREN:
JOH. NOMAN en ZOON, te 's Gravenhage.Brieven franco aan het Bureau De Grondwet.
Jan Hendrikstraat, n°. 259.

ABONNEMENTSPRIJS:

Voor 's Gravenhage per 3 maanden f 3.00.
 Voor de overige steden des Rijks f 4.00.

Hoofd-Bureau voor Ned. Oost-Indië:
 VAN HAREN NOMAN EN KOLFF, te Batavia.
 Prijs franco per Landmail voor Java en buitenbezittingen,
 per jaar, met vooruitbetaling bij het nemen van het
 abonnement f 60, Ned. Cour.

Staten-Generaal.

ZITTING VAN MAANDAG, 22 AUGUSTUS.

De algemeene beraadslagingen over de wet, regelende het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen zijn afgelopen, keeren wij tot onze oude gewoonte terug, en geven, gelijk vroeger, slechts den totalen indruk en de hoofd-incidenten van hetgeen in de Tweede Kamer bij de discussie over de afzonderlijke artikelen is voorgevallen.

Bij de opening der discussiën van heden, heeft de heer VAN VOORST eene motie van orde gedaan, strekkende om, bij afwijking van het Reglement van Orde, eerst te beraadslagen over den considerans en daarna eerst over de artikelen van de wet. Het doel van den voorsteller was, om reeds dadelijk door de Kamer uit den considerans te doen wegnemen al wat aan die wet het karakter van gelegenheidswet geeft. Nadat de heeren HUGUENHOLTZ en GODEFROI deze motie van orde hadden bestreden: de eerste op grond, dat men kwalijk een *titel* kon vaststellen van eene wet, waarvan men den inhoud nog niet kent, en de tweede op grond, dat men zoodoende de algemeene discussiën op nieuw zou openen, trok de heer VAN VOORST zijn voorstel in.

Bij art. 1 schetste de heer DE POORTER de willekeur, die daarbij aan de Regering werd gegeven, zoodat voortaan alle godsdienstvrijheid zou kunnen onmogelijk gemaakt worden. De heer JESPERS kwam op tegen de 2de al. van art. 1, omdat zij inbreuk maakte op het regt, aan alle kerkgenootschappen gegeven, om zonder inmenging van den Staat, waartoe hij onbevoegd is, zich te organiseren. Alleen dan, wanneer die organisatie naar buiten zou werken, dan slechts kon aan den Staat die inmenging worden toegegeven. Maar de mededeeling zelve der organisatie levert voor de R. C. kerk groote bezwaren op, want die kerk heeft geene reglementen zoals de overige kerkgenootschappen, maar die kerkregeling bestaat in duizende voorschriften, sinds eeuwen door de Pausen, in eene vreemde taal en niet uitsluitend met het oog op onzen landaard, vastgesteld.

De 3de alin. was naar des Spr. meening niet minder bedenkelijk, want daardoor kon de Regering al wat zij slechts verlangde brengen onder die bepalingen, welke zij oordeelt dat de medewerking van het staatsgezag vereischen. Overigens meende de Spr. dat in elk geval, de redactie der Regering beter was dan die van het amendement des Heeren ROCHUSSEN, dat geheel en al alles in het onzekere liet.

De Heer ROCHUSSEN verdedigde daarop zijn amendement, bereids vroeger door ons aan onze lezers medegedeeld, om aan te toonen dat zijn voorstel strekte, om aan de redactie der Reg. te ontnemen, al wat geacht is geworden de vrijheid der organisatie te zeer te belemmeren. Daarom had hij bovenal gewenscht, dat de woorden *vooraf* en *vereischt* uit het art. werden geligt. In zijne redactie van de 3de al. van het eerste art. lag, naar zijne meening, uitgedrukt de ware bedoeling der Regering, die toch zoude zijn geenerlei willekeur te oefenen, blijkens de verklaring der Regering, in de Mem. van Toelichting, afgelegd.

De heer VAN BOSSE trad in eene zeer oordeelkundige beschouwing over hetgeen de gevolgen zou zijn van de toepassing van Art. 1 op de andere kerkgenootschappen, dan die van het R. Catholijke. Zoo waren bij de organisatie van het Herv. kerkgenootschap verscheidene punten aanhangig gebleven, welke waren de bekende reserves. Daaronder behoort vooral de vraag, aan wie het beheer over de kerkgoederen toekwam. In 1852 had de Regering de oppermagt der Synode daarover niet erkend, en nu was het zeker, dat met het oog op Art. 15 van de wet zij, die de uitbreiding der magt van de Synode wenschten, zouden verklaren dat al de reserves waren vervallen, hetgeen de Spr. als zeer betreurenswaardig zoude achten. Bij de redactie van art. 1 der Regering, vond de Spr. nog eenige geruststelling op dit speciale punt; want zoodoende de zaak nu stond, zou geene enkele nieuwe bepaling omtrent de kerkgoederen kunnen gemaakt worden zonder de medewerking van het Staatsgezag. Amend. van den heer ROCHUSSEN scheen daarentegen te bevelen, om de quaestie van medewerking van den Staat, over te laten aan den eigen wensch van het kerkgenootschap, hetgeen, wat dit speciale punt betrof, de Spr. minder nuttig oordeelde, weshalve hij, altijd wat dat punt aanging, de redactie, door de Regering voorgesteld, meer wenschelijk keurde.

De heer VAN GOLTSTEIN vordedigde het art. der Regering, daar hij daarin niets anders zag dan eene bloote mededeeling, zonder meer; en hij achtte de Regering volkomen bevoegd, ja zelfs verplicht, om die mededeeling te eischen. De vooraf-

gaande goedkeuring van die bepalingen, welke de medewerking van het staatsgezag eischen, was noodzakelijk, omdat alsdan het kerkgenootschap verzekerd zijn voor de uitvoering, dat de medewerking van het staatsgezag verleend worden. Dit dien, bleef hij ook het amend. van den Heer ROCHUSSEN af, omdat, werd dit aangenomen, vele botsing zou kunnen ontstaan, aangezien dan somtijds bepalingen, die eens gemaakt waren, onuitgevoerd zouden moeten blijven. In dit art. zoo als de Regering dit had voorgesteld, vond hij dan ook geenerlei krenking of aanranding der godsdienstige vrijheid.

De Heer VAN WINTERSHOVEN vroeg aan de Regering eenige inlichting omtrent art. 1. De Regering toch was daar gesteld als opperste magt om te beslissen wat al of niet de medewerking van het gezag zou eischen; zoolang dit geschiedde, moest dus de uitvoerende magt geacht worden daarover onbepaald en willekeurig te beslissen. Hij vroeg nu, om te zien of de Regering ook een juist denkbeeld had gevormd over het geen zij meende dat hare medewerking zou eischen, welke bepaling bij de organisatie van het R.C. kerkgenootschap door den Heer VAN HALL, als tijdelijk R.C. Minister, was gevonden, waartoe zoodanig voorschrift als in de 3de alin. van art. 1 voorkwam, was noodig gekeurd geworden? De heer v. HALL vond het wijselijk te ZWIJGEN.

De heer GODEFROI verdedigde in allen deele het eerste art. van de Regering, en deed dit met zooveel ijver, dat de VOORZITTER den Spr. teregt verzocht, om zich te houden *»binnen de palen»* van de discussiën over art. 1. Want de heer GODEFROI, die de eenige in de Kamer schijnt te zijn, die niet een enkel bezwaar heeft tegen de wet, trachtte al de argumenten, vroeger bij de algemeene discussiën tegen de voordragt aangevoerd, op nieuw te bestrijden. De VOORZITTER stuitte dien heer ter juister snede in zijn *»élan ministériel»*. Van zijne redevoeringen deelen wij slechts als *»kern»* mede, dat de Spr. in art. 1 geenerlei willekeur vond; want bij geregtelijke vervolging op grond van dit art. zal de regter steeds beslissen, of de Regering al dan niet te regt heeft geoordeeld, dat de eene of andere bepaling in de organisatie van het kerkgenootschap de medewerking van het Staatsgezag vereischt. In deze regterlijke beslissing zag hij een genoegzamen waarborg tegen elken willekeur, dien de Regering zich omtrent dit punt zou willen veroorloven.

De heer ROCHUSSEN verdedigde nu andermaal zijn amendement, en om nu te gemoet te komen aan de gemaakte bedenkingen, stelde hij voor zijn amendement te wijzigen en dat alsnu te lezen als volgt:

»Bepalingen, waarbij over de medewerking van het Staatsgezag wordt beschikt, blijven, ten aanzien dier medewerking, zonder gevolg, zoolang dezelve niet door Ons zijn goedgekeurd.»

De heer VAN NISPEN bestreed het art. uitvoerig en toonde zonneklaar aan, dat de vereischte mededeeling van al hetgeen de godsdienst en de uitoefening daarvan in eigen boezem betreft, alle godsdienstvrijheid, door de Grondwet gewaarborgd, ten eenemale doodt. Immers daardoor werd bevolen, dat de geringste kerkregeling, de kerkelijke voorschriften enz. aan de Regering zouden worden medegedeeld. Daartoe had de Regering geenerlei magt; terwijl bovendien die Regering altijd, om van zoodanig voorschrift de uitvoering te verhinderen, zou kunnen verklaren, dat het een voorschrift is, waarbij hare medewerking vereischt wordt. Dat ware inderdaad feitelijk het *»placet»* herstellen, bij de Grondwet op plegtige wijs afgeschaft. Volgens dit art. was alles overgelaten aan de willekeur der uitvoerende magt; en nu zou voortaan de vrijheid van kerkregeling en van kerkelijke aangelegenheden geheel en uitsluitend afhangen van de verschillende inzichten en min of meer godsdienstige rigting der opvolgende Ministeriën. De beslissing der regterlijke magt deed z. i. hier niets af; want de Regering had, met de wet in de hand, steeds het regt te zeggen: *»Volgens de wet is ons overgelaten te beslissen, wat wij al of niet verstaan onder bepalingen, waartoe de medewerking van het Staatsgezag wordt vereischt.»* Later heeft de heer STRENS, ditzelfde standpunt aannemende, met niet minder kracht het art. bestreden.

De heer VAN HOËVELL bestreed het gevoelen van den heer GODEFROI, dat, als nu de wet zou zijn tot stand gebracht, geen Gouvernement meer zou worden misleid, als nu het geval zou zijn geweest. Dat kon de Spr. in art. 1 noch in de wet zien; want even goed zou het hof van Rome eene gedane toezegging niet hebben kunnen nakomen. Tot de beoordeeling van het art. zelf overgaande, merkte de Spr. op, dat er tweerlei vrijheid bestond in dit art. als vrijheid van godsdienst en de uitoefening daarvan. Nu vroeg de Spr.

waarop het woord *»daartoe»* in art. 1 sloeg; naar 't hem toescheen niet slechts op de uitoefening van de godsdienst, maar op de godsdienst zelve. Schetsende de twee partijen die de Heer Kerk bestaan, waarvan de eene de andere beschuldigde dat zij de zoogenaamde formulieren van eenheid niet naleefde, en er op wijzende, hoe de heer GROEN vroeger in de Kamer heeft verlangd dat de Min. van de Herv. Eeredienst kennis van dit verschil zou nemen en er over beslissen, toonde hij aan hoe gevaarlijk het nu zou zijn eene bepaling te schrijven als vervat is in art. 1, tengevolge waarvan zou kunnen gebeuren, dat zoodanige beslissing op zuiver kerkelijk terrein eenmaal werd genomen. Reeds dit bezwaar alleen zou hem doen stemmen tegen het art. ofschoon hij ook vele de reeds in het midden gebragte bedenkingen beaamde.

De heer DE KEMPENAER deed opmerken, dat art. 1 eene waarde had, die niet genoeg gewaardeerd kon worden, vooral omdat al. 1 zoo een heerlijk *»versiersel»* was in de wet. Deze overtuiging latende voor rekening van den geerden Spr., meenen wij nogtans ons ontslagen te mogen houden van de gronden, waarop hij tot de slotsom kwam, dat de Natie zoo on dankbaar was, om een zoo onwaardig artikel zoo verkeerdelijk te beoordeelen.

De heer VAN LENNEP wilde nu, om een handje te helpen aan de zamenstelling van het lapwerk der wet op de kerkgenootschappen, in de 1ste al. van art. 1 het woord *»godsdienst»* doen vervangen door *»eeredienst»*. De Kamer meende evenwel van meening te zijn, dat de *»taalzuiveraar»* van de Grondwet van 1848 hier minder taalzuiverend was te werk gegaan, zoodat geen der leden opstond om deze nieuwe taalwending te ondersteunen; weshalve het amendement tot groot nadeel van den roem des Spr., als een meteor uit de lucht gevallen, ook als een steen in het water viel.

De heer STORM verklaarde, dat hier van de kerkgenootschappen meer werd gevorderd, dan behoud van orde en rust, vorderde; dat alzoo het art. was onaannemelijk.

De Spr. teekende, aldus verklaarde hij, tegen de warden der Vergadering protest aan tegen de banden, waarin het R. C. kerkgenootschap door deze wet worden gekneld; en hij heeft de overtuiging, dat dit protest weldra in de oogen zal springen van de Ministers, die het nu niet willen erkennen.

De heeren SLEESWYCK VENING en DONKER verdedigden het artikel. Laastgen. verklaarde zich te steunen op de gronden van den heer DE KEMPENAER, wiens gronden ontleend waren aan de gronden van de gronden der redevoering, door den Spr. bij de algemeene discussiën uitgesproken. Een staaltje van anti-revolutionnaire helderheid in den heer DONKER. Overigens bestreed de heer DONKER het amend. van den Hr. ROCHUSSEN.

De heer GROEN VAN PRINSTERER haalde weder op, wat in de *Nederlander* tot vervelens toe is gezegd, namelijk dat het de roeping der Kamer was, om uit de wet te ligten, al wat, tegen de bedoeling der Regering, er in was; zonder tot de conclusie te komen, dat zoodanige regering dan al weinig bewijs geeft van wetgevend talent. Als revolutionnaire eigenaardigheid voegde de Spr. er bij, dat hij dat verbeteren van de wet, vooral van art. 1 (vrijheid van godsdienst), wilde doen met het oog op de sterkere bewoordingen van art. 11 der Grondwet, de Souvereiniteit van het Huis van Oranje (!). Wij zullen onze lezers niet vermoeijen met de uiteenzetting van het geheele betoog des Spr., waarin op nieuw werd geopenbaard de anti-revolutionnaire leer van de betrekkingen tusschen Kerk en Staat, ten einde te wederleggen wat de heer VAN HOËVELL ten zijnen opzichte had gezegd.

De heer VAN HOËVELL verklaarde dan ook, dat na de redevoering van den heer GROEN het duidelijker dan ooit was gebleken, dat de heer GROEN aan den Staat het regt toekent en zelfs de verplichting oplegt, om te treden in de beoordeeling van het wezen der kerk, en van de leer der kerk, en om zich partij te stellen wie gelijk heeft, wie niet. De verklaring overigens, dat van dat regt geen gebruik zal gemaakt worden, stelde hem niet gerust; want de tijd kon komen, het belang zou kunnen eischen, om van dat regt gebruik te maken. De toekomst zou, door de aanneming der wet, dus geheel zijn in handen van degeen, die, als er de gelegenheid toe was, eindelijk het regt zoude toepassen. Krachtig waarschuwde de Spr. voor de gevolgen dezer wet, die thans, als wapen gesmeed tegen één, vermeenden vijand, nu blijkens de verklaring van den heer GROEN, zou kunnen worden een wapen tegen dat deel der Hervormden, die met de anti-revolutionnaire partij niet eenstemmig is.

De Heer GROEN stelde alsnu het volgende amendement

voor: om den aanhef van art. 1 aldus te lezen.

«Aan alle kerkgenootschappen is en blijft de volkomen vrijheid verzekerd, alles wat hun godsdienst en de uitoefening daarvan in hun eigen boezem betreft, te regelen.»

De Heeren DE BRAUW en VAN RAPPARD verdedigden het artikel der Regering, terwijl de laatstgenoemde op zijne beurt een amend. voorstelde van den navolgenden inhoud:

De aanhef van de 2de al. aldus te doen luiden: «de bepalingen, betreffende de inrigting en het bestuur, worden enz.»

De MINISTER VAN JUSTITIE trad nu op, om het Art. 1 te verdedigen. Volgens hem bevestigde de eerste alinea een regt, dat vroeger tot verschil heeft aanleiding gegeven, en hij erkende, dat de Grondwetgever eene vrije organisatie, ofschoon niet onbepaald, had bedoeld. De Regering aarzde dan ook niet, om in te stemmen met het amendement van den heer GROEN, opdat dan die vrijheid des te duidelijker zou worden bevestigd. Maar die bescherming, door de Regering verplicht, bragt onwedersprekelijk de noodzakelijkheid mede, om inzage te hebben der organisatiën, juist om Art. 167 der Grondwet te kunnen uitvoeren; die organisatiën moeten gekend zijn, om te kunnen weten, of de kerkelijke grenzen ook zijn overschreden.

De regering vroeg derhalve geene beoordeeling, slechts kennisneming, om te kunnen waken, waarvoor volgens de Grondwet moet gewaakt worden. Vooral wordt geene kennisneming in kerkelijke aangelegenheden verlangd, en om dus allen twijfel weg te nemen, wenschte hij, dat ook het amend. van den heer VAN RAPPARD mogt worden aangenomen. Wat betreft het woord «vooraf», in deze al. voorkomende en waarvoor zoo groote vrees betoont, de Regering verklaarde zich bereid het uit het art. weg te nemen. Wat het amend. betreft van den Hr. ROCHUSSEN, de Regering ziet er in hetzelfde wat zij voorschrijft; meent de Kamer echter dat de redactie van dat lid beter is, zij zal er zich niet tegen verzetten.

De heer THORBECKE bestreed alsnu het artikel, en noemde de 1ste al. daarvan, niet gelijk de heer DE KEMPENAER een «versiersel», maar eene decoratie. Hij achtte het amendement van den Hr. VAN RAPPARD eene verbetering, omdat daardoor meer duidelijk werd aangewezen, dat het alleen te doen was om kennis te nemen van de regeling van het bestuur der kerk; de aanneming van dat amend. zou vermijden dat het 2de lid van 't art. kunne ontaarden in een plaatsijsteem; nogtans wenschte hij dat de woorden «der kerkgenootschappen» daarbij werden gevoegd, om elken twijfel weg te nemen. Het amendem. van den heer ROCHUSSEN zal een struikelblok zijn vooral van het Herv. Kerkgenootschap; want in dat kerkgen. is eene, zelfs oude rigting om te leunen en te steunen op het staatsgezag. Nu zal door het amend. aanleiding worden gegeven, om al meer en meer op dit gezag te steunen, en daartoe zijne medewerking in te roepen. De redactie der Regering kwam dus den Spr. meer aannemelijk voor. Wat de 3de al. betreft. Spr. heeft te vergeefs getracht van de Regering voorbeelden te verkrijgen van bepalingen, waarbij de medewerking van het Staatsgezag vereischt wordt en nu wijst Spr. aan, dat het betoog van den Minister geheel onjuist is, als Z. Ex. beweert, dat de 3de al. noodig is, om zulke bepalingen als daar bedoeld worden, onschadelijk te maken. Immers door de eenvoudige onthouding van de medewerking van het Staatsgezag worden zoodanige bepalingen van zelve onschadelijk gemaakt. Overigens wenschte Spr. wel te vernemen, wat de Regering in eene strafwet bedoelde met het woord «Staatsgezag»; of dat ook insloot de wetgevende, dan alleen het oog had op de uitvoerende magt? De hoofdvraag was echter, wie of wat beslist (welk kenmerk of welk persoon), dat er medewerking van het Staatsgezag noodig is; en daarom juist ware het noodig geweest voorbeelden te geven, opdat men zoo doende zou dringen in den geest en in de ware bedoeling van dat voorschrift.

Nadat de heer VAN RAPPARD betoogd had, dat hem de bijvoeging, door den heer THORBECKE bedoeld, minder noodzakelijk toescheen, verdedigde de heer WINTGENS het artikel der Regering, en gaf als zijne meening te kennen, dat de al. 3 noodig was, om het toezigt en de bescherming der Regering mogelijk te maken. De heer WINTGENS noemde dit argument een nieuw argument; gelijk onze lezers zelve kunnen oordeelen, was het reeds twintigmalen op even onhoudbare gronden aangetoond. Bij gebrek aan vreemde boeken, om te citeren, citeerde de heer WINTGENS een voorbeeld uit België, om aan te toonen, dat de 3de al. noodig zij; maar die heer vergat, dat door hem de quaestie geheel verkeerd werd gesteld. Zij, die bepalingen voorschrijven waarbij de medewerking van het staatsgezag wordt noodzakelijk gemaakt en zich van die medewerking niet vooraf hebben verzekerd, hebben het aan zich zelve te wijten, indien zoodanige bepalingen niet zullen worden uitgevoerd. Dat schrijft nog niet voor, dat men kerkgenootschappen verplichte tot iets, waartoe zij niet verlangen over te gaan. Het voorbeeld «uit den vreemde» van den heer WINTGENS was dus even toepasselijk op het vraagstuk, dat het hier geldt, als zijn superbe citaat van een tweehonderdjarigen aartsbisschop van Toulouse! De heer THORBECKE haastte zich dan ook de ongerijmdheid van des heeren WINTGENS voorbeeld aan te toonen; te meer; omdat het bewees, dat men dan, volgens den heer WINTGENS, zou komen tot eene gedwongene bescherming der kerkgenootschappen.

Daar de heer WINTGENS evenwel bij zijn «levend citaat» uit den vreemde bleef persisteren, heeft de heer WINTERSHOVEN met arresten in de hand, en de constante jurisprudentie in België vóór zich, aangetoond, dat de Delftsche afgevaardigde eigenlijk niet wist waarover hij sprak; dat hij op een «zonderling dwaalspoor» was gekomen. Ditmaal achtte de heer WINTGENS het «oirbaar», niet ten

derden male het woord te vragen, daar hij tegen zoodanige «citaten» geene tegen-citaten scheen te hebben aan te voeren.

De beraadslagingen gesloten zijnde, werd nu gestemd 1°. over het amendement van den Heer GROEN VAN PRINSTERER, dat werd aangenomen met 52 tegen 16 stemmen.

Voor de heeren de Kempenaer, Hoffman, Schimmelpenninck van der Oije, ten Cate, Hugenholtz, Taets van Amerongen, Wintgens, Hoekwater, Westerhoff, Rochussen, van der Veen, Donker, Mackay, Baud, de Lom de Berg, de Brauw, Elout, Dommer, Gevers, van Goltstein, Groen, Slicher, Strens, van Foreest, van Heiden Reinestein, van Lennep, Sander, Rijk, van der Bruggen, van Rappard, Sleswijk Vening, Deinse, Engelen, van Asch van Wijck, van Franck, van Reede, van Bosse, Godefroi, Dirks, Boeije, Wintershoven, Storm van 's Gravesande, van der Poel, de Man, van Akerlaken, van Lijnden, graaf Schimmelpenninck, Stolte, van Voorst, Bieruma Oosting, Jespers en de Voorzitter.

Tegen de heeren: Reinders, Hengst, van Hoëvell, Bots, van Nispen, Sloet, Storm, Meeussen, Thorbecke van den Heuvel, Luyben, Zijlker, de Poorter, van Eck, Bosscha en Beems.

2°. Over het amendement van den Heer VAN RAPPARD. hetwelk met 57 tegen 11 stemmen werd aangenomen.

Tegen, de heeren: Reinders, Hengst, Ten Cate, Bots, van Nispen, Sloet, van Hoëvell, van der Veen, Luyben, Zijlker en de Poorter.

3° over het amendement van den Heer ROCHUSSEN, dat met 57 tegen 10 stemmen werd verworpen.

Voor de heeren: Rochussen, de Brauw, Elout, Gevers, Groen, van Foreest, van Lennep, van Reede van Oudtshoorn, van Lijnden en graaf Schimmelpenninck (afwezig de heer Baud).

Het artikel 1 werd daarop met 41 tegen 27 stemmen AANGENOMEN.

Voor de heeren: van Reede, Godefroi, Bosscha, Dirks, Boeije, van der Poel, van Akerlaken, van Lijnden, Schimmelpenninck van der Oije, Stolte, van Voorst, Bieruma Oosting, de Kempenaer, Hoffman, graaf Schimmelpenninck, Taets van Amerongen, Wintgens, Rochussen, Donker, Mackay, Baud, de Brauw, Elout, Gevers, Van Goltstein, Groen, Slicher, van Foreest, van Heiden Reinestein, van Lennep, Sander, Hoekwater, Rijk, van der Bruggen, Vening, Van Rappard, van Deinse, Engelen, van Asch van Wijck, van Franck en de Voorzitter.

Tegen de heeren: Luyben, Zijlker, de Poorter, van Bosse, van Eck, van Wintershoven, 's Gravesande, de Man, Jespers, Beens, Reinders, Hengst, ten Cate, Hugenholtz, van den Heuvel, Westerhoff, Bots, van Nispen, de Lom de Berg, Sloet, Storm, Dommer, Meeussen, Strens, Thorbecke van Hoëvell en van der Veen.

Dit art. luidt alsnu, zooals het is aangenomen:
«Aan alle kerkgenootschappen is en blijft verzekerd alles, wat hunne godsdienst en de uitoefening daarvan in hunnen eigen boezem betreft te regelen.»

«De bepalingen, betreffende de inrigting en het bestuur, worden, voor zooveel zij niet reeds aan Ons bekend zijn gemaakt, binnen eene maand na de afkondiging dezer wet, door de bestuurders of hoofden der kerkgenootschappen aan Ons medegedeeld. Nieuw te maken bepalingen worden mede voor of bij het in werking brengen daarvan, op gelijke wijze ter Onzer kennis gebracht.»

«Voor zooveel er zich onder de bepalingen, bij dit artikel bedoeld, eenige bevindt, welke de medewerking van het staatsgezag vereischt, wordt die medewerking niet verleend, ten zij de bepaling door Ons is goedgekeurd.»

De beraadslaging werd daarna geopend over art. 2, waarop de heer ELOUT van SOETERWOUDE een amendement heeft voorgesteld, strekkende om art. 2 aldus te lezen:

«Vreemdelingen aanvaardden geene kerkelijke bediening dan na daartoe onze toestemming te hebben verkregen.»

De heer ELOUT lichtte van het schrift af, zijn voorstel toe, en maakte vooral zijn amendement «gloënde aaneengesmeed» vast aan de algemeene discussiën, hetgeen, in de achterwaartsche beweging de «eigenaardigheid» van de anti-revolutionaire kenmerkte. De VOORZITTER deed dit dan ook opmerken, ten gevolge waarvan de heer ELOUT, met het overslaan van eenige blaadjes, genoodzaakt was te springen van het betoog der «genetische kracht vóór eeuwen der partij» op het materiële motief van zijn amendement, om een Franschen dominé permissie tot preken te verlenen.

Maar door een «delire anti-revolutionnaire», op nieuw tot het geboorte-tijdvak der genetische kracht van de anti-revolutie teruggezonden, moest de Voorzitter ten tweede male den heer ELOUT verzoeken, van toch zoo niet te divergeren, en daar de heer ELOUT niettemin in zijne retrospectieve beschouwing bleef volharden, hetgeen zelfs den anders zoo «goedgezinden» heer SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE deed besluiten den anti-revolutionnairen voorlezer in de rede te vallen, maakte de Voorzitter wijselijk een einde aan de zitting. (Wij vernemen, dat de heer ELOUT het vervolg zijner redevoering zal voorlezen bij de eerste gelegenheid, dat er weder eene openbare vergadering zal worden gehouden, om over de lotgevallen der MADIAI's verslag uit te brengen.)

EENE GEDEMORALISEERDE WET.

Het *Weekblad van den Helder*, dat, in den laatsten tijd, menig artikel schreef, waarvan de denkbeelden allezins behartigenswaard waren, bevat in zijn jongst verschenen No. eene beschouwing, die wij meenen wgens de helderheid van den betoogtrant en de een

voudigheid van het staven der waarheid, aan onze lezers niet te mogen onthouden.

Alles loopt zamen om de wet vóór hare geboorte te demoraliseren.

Door alle katholieken, door de protestanten, die voor katholieken dezelfde vrijheid wenschen, als waarop zij hen zelve prijs stellen en van oordeel zijn, dat die vrijheid bij de grondwet is gewaarborgd, dat is dus door meer dan de helft de bevolking voor ongrondwettig uitgekreept zou eene voorzigtige regering zich van de voordragt het onthouden, maar de Regering gesproten uit eene politieke theologische beweging moest noodlottiger wijze, vrede voortbrengen aan het zaad waaruit het voortgesproten beantwoordende; de wet moest eene gelegenhedswet, moest eene partijwet worden. Het is niet de vervulling eene algemeene behoefte, het is de vervulling van een tijdwensch die beoogd wordt.

Geen minister heeft bepaald de verantwoordelijkheid zich willen nemen. De Memorie van Toelichting is wege den ministerraad geteekend, zoodat niemand in de duvel het als zijn werk schijnt te willen verdedigen.

Men had dit hiermede kunnen verklaren, dat het ministerie zoo eenstemmig was geweest, zoo eenstemmig van gewigt en van de noodzakelijkheid der wet had willen de blijken, dat zij zich allen te zamen en ieder individueel daarvoor aansprakelijk stelden. Maar die uitlegging is niet meer mogelijk, nadat men openlijk verkondigt, dat de minister van de R. C. eeredienst bepaald tegen de wet gestemd was en daarom van huis is gezonden. Er bestond dus eene meerderheid en eene minderheid in den ministerraad, hetgeen voor de ministers het groote gemak zal opleveren, wanneer de wet na eenigen tijd met kalmer oordeel worden besproken, ieder minister zich individueel achter het geheim van den ministerraad kan verschuilen om persoonlijke verantwoording te ontdruken, — maar juist hierdoor, wordt de morele kracht van de wet dan ook even verzwakt, wanneer niemand het kind voor het zijne erkennen.

Is het waar, en zoolang het ministerie en in het bijzonder de minister LICHTEVELT het niet tegenspreekt, dan mogen wij toch als waar aannemen, dat deze de wet niet kon goedkeuren, dan mogen wij het niet alleen stellen dat de zending van dien minister naar den Paus, om hem gunstig voor de wet te stemmen, niet alleen verre beneden de waardigheid eener regering, wie het onverschillig behoort te zijn, wat een vreemd vorst over ons wetten denkt; maar, wat misschien nog erger is, het een dwaasheid.

Een gezant zal wel eens betoogen moeten leveren, met zijne opinien strijden, maar tot verdediger te nemen hem, van wien het algemeen bekend is, dat hij van hand moest gezond worden, omdat hij tegen de zaak ingenomen, dat is waarschijnlijk eenig in de geschiedenis der Diplomatie!

Wat moet de minister Lichtevelt, die nu in de Kamer lagchen, toen onze minister, als gezant, begon te vertellen, dat hij uit pure ingenomenheid met de wet, zijn ministeriële zetel en de wet in de streek had gelaten alleen, om den paus te beduiden, dat die wet door de verstandige en gemoedelijke Katholieken werd toegejuicht! Het is te gek!

Waarom is LICHTENVELT dan toch naar Rome?

Wanneer wij ons ministerie niet van eene al te groote onbekwaamheid of onbedachtzaamheid mogen verdenken dan kan het niet wel anders zijn, dan om den paus niet meer tegen de wet in het harnas te jagen en nog scherp allocutien uittelokken.

Hoe het zij, eene wet, die of de bevrediging, of de afhitsing, of de hulp van den paus behoeft, is een gedemoraliseerde wet.

Slechts door zelfstandig wetten te maken, door het algemeen belang gevorderd, kan de eerbied voor de wetten worden gehandhaafd.

De wet moge dan zoo onschuldig zijn, als sommigen ha willen doen voorkomen, de tijd en de wijze waarop zij ontsdond maakt hare geringste bepaling gevaarlijk en e eeuwig durende prikkel voor tweespalt en godsdiensthaat.

Het Dagblad van Leijden zegt in no. 36:

«Belangeloosheid is over het algemeen het zwak van hem, die met het tooverwoord: *vrijheid* de volken tracht te verblinden.»

Wij hebben de anti-revolutionnaire partij wel e hooren klagen over eene vrijheid in leer en prediking die

het regt der gemeente miskent;
tot losbandigheid leidt;
meer en meer gehuldigd wordt;
de tusschenkomst van den staat in het belang gemeentelieden noodzakelijk maakte.

Zou ook op hen, die zoodanige vrijheid zich a matigen, het verwijt van het Leijdsche dagblad toe gelijk zijn dat zij

het volk trachten te verblinden?
niet belangeloos zijn?
ook een zwak hebben?

Kon de aansporing tot bestrijding der *bisschoppelijke* hiërarchie ook in verband staan met de bevordering eener dominocratie of protestantsche oligarchie?

Wat zou de *Nederlander* wel daarop tot antwoord willen geven?

De heer MACKAY heeft verzuimd in zijne rede van 18 Augustus; te laten op het gedrag der eerste Christenen onder de bestrijding, die zij ondervonden; in acht te nemen, welke middelen de Hervormers gebruikten tot handhaving der waarheid; de handelingen, aan de sluiting der Unie van Utrecht voorafgegaan, in het ware daglicht te stellen; te antwoorden op het billijk verwijt des Heeren MEEUSSEN, der protestantsche beweging van April 1853 toegevoegd: "gij hebt de wereldlijke hulp ingeroepen en den geestelijken aanval niet met geestelijke wapens bestreden!"

Uit dien hoofde behoort elk waar protestant het slot over te nemen van de politieke beschouwingen, voorkomende in het Tijdschrift: de Vereeniging van Augustus 1853. Heer MACKAY te zeggen:

„Wij laten ons niet genoeg de politieke beschouwingen in het Tijdschrift: de Vereeniging; maar steeds kwam de wensch bij ons op: dat de geachte schrijver of schrijvers van die politieke beschouwingen de anti-revolutionaire beginselen, even getrouw op het kerkelijk gebied als op het staatkundige, mogten in praktijk brengen, welligt zouden zij dan reeds lang eene gansch andere kleur hebben gehad met betrekking tot de afscheiding.“

Voorzeker een billijke wensch; maar verhoening van beginsels, strijd tusschen theorie en praktijk, transactie in verband met de omstandigheden, was niet zonder voorbeeld, als de anti-revolutionaire beginselen op het staatkundig gebied in praktijk kwamen.

Buitenland.

ENGELAND.

De zitting van het Parlement is Zaterdag jl. gesloten door eene commissie, en niet door de Koningin in persoon. De zitting was de laatste belangrijke zitting van het parlement hebben plaats gehad, worden aangestipt, en wat de buitenlandsche zaken aangaat, leest men deze zinsmede in de aanspraak tot sluiting.

„Mylords en Heeren! H. M. heeft ons gelast, u kenbaar te maken, dat zij bij voortdurend van hare bondgenooten de verzekering ontvangt van hunne bestendige zucht om de meest vriendschappelijke betrekkingen met dit land te onderhouden.“

H. M. heeft eene zeer innige en levendige belangstelling gekoesterd in het geschil, dat zich onlangs tusschen Rusland en de Ottomanische Porte heeft opgedaan.

„De Keizer der Franschen heeft zich met H. Maj. vereenigd in het aanwenden van krachtige pogingen om die moeilijkheden te vereffenen, waarvan de voortduur Europa in oorlog had kunnen brengen.“

„In overeenstemming met hare bondgenooten, en vertrouwend op de handelingen van het te Weenen bijeengekomen congres, heeft H. M. goede redenen om te hopen, dat weldra eene eervolle schikking zal worden getroffen.“

Namens de Koningin wordt ook het einde van den oorlog tegen de Birmanen, met niting van de hoop, dat de verovering van die tegenwoordig en stelsel in die kolonie tot hare ontwikkeling en toekomstige verdediging ook door eigene krachten zal medewerken. Tevens wordt het einde van den oorlog tegen de Birmanen in Indie aangekondigd en ten slotte gezegd:

„H. M. aanschouwt met voldoening en innige dankbaarheid jegens God, de rust die op haar gebied heerscht, de vreedzame nijverheid die zich ontwikkelt, en de gehoorzaamheid aan de wetten, welke alle het welvaren van de klassen harer onderdanen verzekeren. H. M. s eerste wensch is, den voortgang te waarborgen van alle maatschappelijke verbeteringen, en met uwe hulp, den bloei van het koninkrijk te verhoogen.“

De Portsmouth liggende vloot zal in drie divisien worden verdeeld, waarvan er een H. M. naar Ierland zal worden afgezonden.

FRANKRIJK.

De keizer is naar Dieppe vertrokken. Men vindt hierin een afdoend bewijs dat de zaken in het Oosten

geenerlei vrees voor oorlog meer opleveren.

Dit wordt nog meer gestaafd door vele besluiten tot bewilliging van spoorwegen hier te lande.

BELGIE.

De aartshertogin Maria Henrietta Anna van Oostenrijk, thans hertogin van Brabant, heeft den 19 haren plegtigen intogt hier te lande en bijzonder ook in de hoofdstad gedaan. Zij werd op de levendigste wijze verwelkomd, en de burgemeester van Brussel liet niet na de jeugdige vorstin die haar lot aan dat van den kroonprins van Belgie verbindt, te wijzen op het voorbeeld van eene andere dochter van Maria Theresia, die hier te lande zulke onuitwisbare herinneringen aan hare weldaden, aan hare deugden heeft nagelaten. In de stad, en vooral bij het verschijnen van het jonge paar op het balkon van het paleis had het gejuich der menigte geen einde.

Intusschen is de hertogin door de vermoedens en de aandoening op den togt, die den ganschen dag geduurd had, eenigzins ongesteld, zoodat Z. M. den Koning het burgerlijk huwelijk dat heden had moeten gesloten worden, heeft uitgesteld.

In de staten van den koning van Napels is de invoer van graan tot het laatst dezes jaars geheel van regten vrijgesteld.

OOSTENRIJK.

Den 19 Aug. heeft te Ischl de verlooving plaats gehad van Z. M. Keizer Frans Joseph met de tweede dochter van den hertog Maximiliaan van Beieren prinses Elisabeth. (Deze vorstin is den 24 December 1837 gehuwd en eene nicht des keizers, naauw verwant aan de koningin van Pruisen.)

TURKIJE.

Eindelijk is de toetreding van de Porte tot de voorstellen van Weenen stellig ontvangen. De fransche regering heeft depeches naar Konstantinopel gezonden, om nu het afvaardigen van een gezant naar Petersburg te bespoedigen.

VEREENIGDE STATEN.

Uit de verklaringen, door de engelsche minister voor het sluiten van het Parlement gegeven, nopens het geschil betreffende de visscherijen, blijkt, dat dit nog niet vereffend is. Er zijn door Engeland verscheiden schikkingen voorgeslagen welke nog niet zijn aangenomen.

Binnenland.

's Gravenhage, 22 Augustus.

Z. M. heeft met intrekking van het besluit van 28 Junij jl., voor zooveel betreft de benoeming van een burgemeester van Nisse en Ovezande, benoemd tot burgemeester dier gemeenten C. de Fonw, en in het derde schooldistrict van Gelderland, bij continuatie tot schoolopziener benoemd den heer dr. J. H. Kroon.

Z. M. heeft benoemd tot directeur van het postkantoor te Nijkerk, den heer H. H. C. B. Lutteken.

Z. M. heeft met 1 September e. k., gedurende de afwezigheid van den schout-bij-nacht, J. F. D. Bouricius als kommandant van het naar den Griekschen Archipel bestemde, smaldeel, den schout-bij-nacht D. Bijl de Vroe tijdelijk belast met de betrekking van Directeur en kommandant der marine te Willemsoord.

Z. M. heeft de navolgende adelborsten voor de Marine bij de Koninklijke Academie voor de zee- en landmagt met 1 September e. k. benoemd tot adelborsten der 1ste klasse bij de Nederlandsche Marine, als: C. J. E. Brutel de la Riviere; W. L. A. Gericke; C. H. Bogaert; J. Sant van Nooten; H. D. Guyot; W. Stoffens; N. MacLeod; J. D. Ruys; C. F. T. van Woelven; G. C. Kooijker; E. O. van der Veer; A. J. Cooijne; J. W. Voorrees; J. H. B. van der Meer; M. W. Voorwinkel Dorseten; P. Lutjens; J. A. Franeker; en is de adelborst voor den scheepsbouw bij die Akademie L. C. P. W. Visser alsmede met dat tijdstip benoemd aspirant-ingenieur bij de marine.

Men schrijft als stellig uit Utrecht, dat Z. M. de Koning den 14den September, in den morgen, van het kamp bij Zeist naar die stad zal komen, en zijn intrek zal nemen bij den commissaris der provincie, baron S. van Heemstra. Des avonds zal er algemeene illuminatie zijn. Het verblijf van den Koning te Utrecht zou 3 dagen duren.

De collecten, in de prov. Noord-Holland gedaan, ten behoeve van de bewoners der Moluksche eilanden, hebben f 4,951.57 bedragen. Daarvan was alleen f 2,663.16 te Amsterdam bijeengebracht.

De troepen in het kamp bij Zeist worden thans geoefend in de bataillons-school. De artillerie uit Amers-

foort maakt mede hare exercitiën op de heide. Deze week zal de linschool in behandeling worden genomen. De groote manoeuvres zullen eerst in September geschieden, gedurende het verblijf van den Koning in het kamp, dat een 12tal dagen zal duren. De heer Everts, 1ste luit. bij het reg. grenadiers en jagers, heeft in het kamp twee uurwijzers opgericht, welke beiden aan een koperen draad, in zijne tent aangebragt, verbonden zijn. Eene ontelbare menigte bezoekt het kamp.

Op den 19den heeft zich een jager, Jansen genaamd, door een dubbel schot in den mond, van het leven beroofd; men zegt, dat dit uit vrees voor zekere hem opgelegde straf geschied is.

In de residentie is aagekomen en aan het hotel de l'Europe afgestapt Z. K. H. prins Wittgenstein, met gevolg, komende van Frankfort a/M; de graaf Ludwig Bombelles, overste bij de Husaren van het regiment Haller in Oostenrijksche dienst met familie; de graaf Alex. Luserna d'Angrognia, generaal der artillerie van Z. M. den koning van Sardinie; de regerende vorst Bentheim Teclenburg, komende van Rheda in Pruisen, en de graaf C. van Lippe, komende van Keulen; en in het hotel Pauloz de heeren H. Königswartel consul van Saksen Gotha-Coburg.

Gisteren morgen heeft in de kerk van de Remonstrantsche gemeente, de bevestiging plaats gehad door den Eerw. zeer gel. heer Ds. A. A. Stuart, predikant dier gemeente te Amsterdam, van den nieuw beroepene leeraar en herder, den weleerw. heer Ds. J. Herman de Ridder, en had daartoe tot tekst gekozen de woorden uit Matth. 10, vs. 40 „Die u ontvangt, ontvangt mij en die mij ontvangt, ontvangt Hem, die mij gezonden heeft.“ Des avonds aanvaardde Z. w. Ew. zijn bediening-werk en had tot dat einde tot tekst Joh. XXI vs. 17. „Hoed mijne schapen“. Talrijk was de opkomst zoo van de leden der gemeente, als ook van andere gezinden, zoodat het kerkgebouw niet allen konde bevatten. Alzoo is nu voorzien in eene lang onvervulde plaats, welke gedurende de vacature door leeraren van onderscheidene gemeenten werd waargenomen, en thans mag zich die bloeiende gemeente verheugen in eenen eigen leeraar, tot verdere ontwikkeling hunner godsdienstige belangen.

* Gisteren is alhier de weleerw. heer G. A. Oortmans, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, pastoor sedert 1844 van de St.-Willebrordus-kerk, aan eene slepende ziekte overleden. De overledene genoot zoo van de leden der kerk als van andere leden in ruime mate achting en eerbied. Zijn dood wordt dan ook betreurd en zal bij velen in zegenend aandenken blijven.

* Gisteren werd, begunstigd door het schoonste weder, Scheveningen door eene talrijke menigte, zoo ingezetenen als vreemdelingen bezocht; het stedelijk badhuis, het hôtél van den heer Maas, benevens de overige ververschingsplaatsen waren allen door vele bezoekers bezet. Onder anderen waren aan de table d'hôte op het stedelijk badhuis 200 personen aangezeten. Gedurende den namiddag werden aldaar door het muzikkorps van het regiment dragonders verscheidene muziekstukken uitgevoerd, terwijl HH. KK. HH. de keurvorst en vorstin van Hessen-Kassel, de prins en prinsessen von Solms-Braunfelds zich te midden der menigte op het terras bevonden.

Volgens een van het Nederlandsche consulaat-generaal te Napels ontvangen berigt, is door de Siciliaansche regering, tot den 31sten December van het loopende jaar, de vrije invoer in het koninkrijk toegestaan van granen, peulvruchten en meel.

△ Men schrijft ons uit ARNHEM, 20 Augustus, het volgende: (Plaatsgebrek heeft dien brief tot heden doen liggen). Gisteren was het de lang verbeide dag, dien Arnhem's Israëlitische burgers reeds lang met godsdienstig verlangen te gemoet zagen; den dag der inwijding hunner nieuwe Synagoge. — Wij laten hier, kortelijk, eenige punten voorafgaan, overgenomen uit het, door den heer J. Waterman, secretaris van het kerkbestuur, zeer uitvoerig wel geschreven en bij G. J. Thieme gedrukte verslag, wegens den opbouw dier Synagoge, in verband met de geschiedenis der vestiging, opkomst en bloei der gemeente. Daaruit blijkt, dat reeds in het begin der 14de eeuw, onder de regering van Reinoud III in Gelderland zich vele Israëlieten, als vluchtelingen uit Brabant, waar zij groote vervolgingen te lijden hadden, hebben neêrgezet, tot welk verblijf de heere van die vergunning had verzocht en verkregen van den Franschen keizer Lodewijk IV, in 1340. De zogenoemde Jodenschutz, behoorde destijds tot de Schuttsregten, die geen leenman of eijndomlijk vorst zich, zonder majesteits-schenning zou hebben aangematigd. Volgens de aantekeningen der jaarljksche contributie, door

de Israëlieten aan den hertog te voldoen, schijnt derzelve getal op vijf en zeshonderd Geldersche Israëlieten geschat te kunnen worden. Dat getal nam sedert aanmerkelijk toe, om de bescherming, die zij van den hertog genoten, zoo zelfs, dat er omtrent dien tijd een Israëliet tot stads-doctor werd aangesteld. In 1451 verboden Burgemeesteren, Schepenen en raden uitdrukkelijk, dat niemand aan de Israëlieten eenig nadeel zou doen, des daags noch des nachts, in het geheim noch in het openbaar, en zoo iemand dit deed, zou hij aan de Joden 's Hertogs geleide verbreken. (Zie VAN HASSELT.) Zelfs had er toen een Israëliet zitting in de Schepensbank, wiens nakomelingen later onderscheidene waardigheden hebben bekleed. Maar die toestand duurde niet lang voort. Toen Gelderland aan het huis van Oostenrijk kwam, werd hen in de 16de eeuw het verblijf in dit gewest niet langer vergund. In Zutphen alleen, vond een joodsch geneesheer, uit dankbaarheid, nog bescherming, maar moest, op bevel van Alva, de stad verlaten. Eerst in de 17de eeuw, vindt men in de archieven weder sporen van hun bestaan in Arnhem. In 1735 schijnt er reeds eene Synagoge te hebben bestaan. In 1755 werd den Israëlieten, op hun ingediend verzoek aan de magistraat, een stuk gronds tot begraafplaats aangewezen. In 1765 werd goedgekeurd de vestiging eener Israëlitische kerkgemeente te Arnhem. Den 1 Mei 1769 wierd in de Nieuwe Walstraat een huis gehuurd, om tot kerk te gebruiken. Door het toenemen der gemeente, werd in 1782 aangekocht achter de Velperpoortsmuur, een gedeelte van het huis thans bewoond door den heer Fontein. Van daar werd, in 1795, de godsdienstoefening voortgezet in het aangekochte huis op den hoek de Kerkstraat en Bentinksteeg, dat, in 1799 tot kerk werd ingewijd. Eindelijk werd het daarstellen van een grooter kerkgebouw hoogst noodig gekeurd, en in de Pastoorsteeg, van den heer Zegers onder approbatie van den minister van eeredienst gekocht de grond, waarop het nu ingewijde gebouw werd opgetrokken, volgens het plan van den stads-architect, den heer H. J. Heuvelink. De uit- en inwendige zamenstelling van dit kerkgebouw wordt algemeen toegejuicht, en doet het bestuur en den bouwmeester, W. Oor, zoo wat het buiten- als binnenwerk betreft, eer aan. Ten 12 ure des voormiddags nam de plechtige inwijding een aanvang. Een talrijk bezet vocaal en instrumentaal orkest onder de leiding van den verdienstelijken heer Berlijn, opende het feest met eene schoone feest-ouverture, van genoemden orkestmeester. Daarna werden, bij afwisseling koorzangen en partij-gezangen met de meest mogelijke bevalligheid, in de hebreuwsche taal uitgevoerd, zijnde de tekst, in daartoe vervaardigde boekjes in de hollandsche taal verstaanbaar gesteld.

De feestviering werd opgeluisterd door de tegenwoordigheid van gewestelijke en stedelijke autoriteiten, deputaties van de regterlijke magt, militaire hoofd-officieren van garnizoen en schutterij, en verdere deputaties van stedelijke corporatiën. Het binnen brengen der H. Wetsrollen was zeer plechtig. Zij werden voorafgegaan door eenige bloemenmandjes dragende en sierlijk gekleede meisjes. Na het plaatsen der H. Wetsrollen in de sierlijke H. Ark spraken de HoogEerw. ZeerGel. Opper-Rabbijnen van Nymegen, 's Hage en Rotterdam, de heeren Lehman, Berenstein en den, als redenaar in de hoogduitsche taal beroemden heer Isaakson, toepasselijke redevoeringen uit, afgewisseld door koor- en solo-zangen, onder welke de heeren Sanger en Schnitzler het gehoor der talrijke tegenwoordigen liefelijk streeiden. Bij het voortreffelijk gezongen gebed voor het koninklijke Huis werd de H. Ark mede ontsloten en hoorde de geheele vergadering hetzelfde staande aan. Het geheel werd met den 150sten Psalm besloten, en eindigde des middags ten 5 ure. — Aanstaaenden Zondag zal er een diner plaats hebben in het gebouw *Musis Sacrum* gevolgd van illuminatie en bal.

* * Omtrent den staat van sommige veldgewassen in de streken van Gelderland, geeft onze ZUTPHENSCHER Correspondent het volgende overzicht: Hoewel de oogst van de Rogge niet zoo groot is als men andere jaren wel gewoon is, is hij toch meer dan middelmatig. De kwaliteit is daarbij zeer voldoende en de prijs ferm, geldende dezelve hier ter markt om en bij f 8 per mud. De Boekweit, welke hier veel verbouwd wordt, en thans nog te velde staat, belooft eenen gezegenden oogst. Van Tarwe, Garst en Haver valt niets bijzonders te melden, van deze laatste wordt hier niet genoeg voor de consumptie verbouwd zoodat men daarvan veel uit Groningen aanvoert.

De Aardappelen op welke cultuur men zich in deze streken meer en meer toelegt, doen wat de kwantiteit betreft, eenen middelmatigen oogst verwachten. De zoogenaamde vroegen zijn wel min of meer door de ziekte aangetast, en hoewel men voor de laten, dat zijn de eigenlijke winteraardappelen, groote vrees koesterde, gelooft men nu toch meer algemeen, dat de ziekte dezelve niet belangrijk zal deeren. De kwaliteit is zeer voldoende. De verzending naar Holland is reeds weder

aangevangen, en wordt er van f 1,90 tot f 2,25 voor het mud besteed.

Men heeft dus over 't algemeen reden, om over den reeds bekenden en nog te verwachten oogst tevreden te zijn. Desniettegenstaande zijn de prijzen van alle levensmiddelen tegenwoordig hier buitengewoon hoog in vergelijking van vorige jaren. Dit heeft dan ook de werkbazen en anderen er reeds op doen bedacht zijn, om de werklieden door eene tijdelijke verhooging van dagloon in de meerdere uitgaven voor noodzakelijke levensbehoefte eenige tegemoetkoming te verschaffen.

Deze toenemende prijsverhoging wordt voornamelijk door den bijzonder grooten aftrek voor Engeland, alsmede van sommige produkten voor Holland, veroorzaakt. Hoofdzakelijk ondervindt men zulks in de prijzen van Boter en Vleesch. — De boter kost hier thans 40 à 42 cents de 5 ons, voor welken prijs men hier anders 1 ned. pond gewoon was te koopen. Rund en Varkensvleesch kost 55 cents het ned. pond, insgelijks het dubbele der gewone prijzen. De vette varkens worden verkocht voor 50 cents het ned. pond.

+ Men schrijft ons uit Midwolda (Oldambt) den 19 Augustus. Heden had de opening der stembriefjes, voor één lid van den Gemeenteraad, voor wijlen K. E. Bouwman, plaats. De volstreckte meerderheid viel aan S. W. Kuiper, ten deel, een man met liberale denkbeelden, algemeen geacht en bemind, die een woord op zijn pas kan en durft spreken. Een oud lid der Gemeente-raad, maar die door intrigues, bij de eerste vrije-verkiezing voor anderen moest onderdoen. Weder een treffend bewijs, dat de Oldambters zich geen tweemaal laten foppen! —

∴ Uit 's Bosch schrijft men ons: Het verdient opmerking, dat er thans meer dan ooit, en wel $\frac{1}{10}$ gedeelte, zaken wegens beleedigende of lasterlijke uitdrukkingen voor de Arrondissements-Regtbank te 's Hertogenbosch behandeld worden.

-- In het naburige Tilburg, om niet van andere plaatsen in onze provincie te spreken, in het gehucht Nuland is men druk bezig eene gaz-fabriek te bouwen. Zoo doende zullen de kleine plaatsen van Noordbrabant weldra met gaz verlicht zijn en zal de hoofdstad zich nog met olie-lantaarnen in de straten moeten behelpen, niettegenstaande reeds langen tijd geleden de onderwerpelijke aangelegenheid in den gemeenteraad van 's Bosch behandeld en goedgekeurd werd, en zich al dadelijk een ondernemer daarvoor uit Brugge op de aannemelijkste voorwaarden opdeed. De burgerij verlangt gaz-licht, maar de meerderheid wordt telkens door de minderheid, door onzaakkundigen of eigenbelangzoekers tegengewerkt, wanneer de oproepingen de commodo et incommodo over de plaats tot het oprigten der gaz-fabriek geschieden, en het Ministerie willigt den wensch der laatsten in. Wij hopen, dat echter spoedig deze toestand ophoude, en het verlof tot daargestelling eener gaz-fabriek te 's Bosch verleend worde.

— In den omtrek van 's Hertogenbosch staat de oogst, dus ook de aardappelen, zeer goed. Men heeft opgemerkt, dat dit laatste gewas sedert het ontstaan der ziekte veel beter in den zandgrond dan in kleigrond groeit, en minder wordt aangetast. Dit is ook nu het geval. In den ganschen Bommeler- en Tielerswaard, langs de Maas, staan de aardappelen veel slechter dan in het midden en zuidelijke deel van Noordbrabant. Waaraan is zulks toe te schrijven?

— Het gebouwen voor den Rijks telegraaf is in deze stad uitwendig bijna voltooid. De draden moeten echter nog gelegd worden, en men gelooft dat die over den Utrechtschen weg door de Orthenpoort langs de wallen der stad zullen komen. Vermoedelijk zal hij nog dit jaar ook hier in werking komen.

Onder de voorwerpen, die in het Kristallen Paleis te New-York meer dan gewone aandacht trekken, is een koffer van gewone grootte, bevattende een huis, geschikt tot woning van een persoon, met sofa en bed. Al de voorwerpen zijn van elastieke gom. Het huis bestaat uit vier muren en een dak; zoodat slechts vier stokken noodig zijn om het te steunen. De sofa en het bed worden met een blaasbalg, die zich ook in de koffer bevindt, opgeblazen, terwijl een ander groot stuk gom op dezelfde wijze een schuifje wordt, waarin men over eene rivier kan trekken. (P. G. C.)

Op den 21sten is op de werf van den scheepsbouwmeester F. Kloos te Alblasterdam de kiel gelegd voor een barkschip, *Vlaardingen* genaamd, groot 370 last, voor rekening eener reederij, onder directie van de heeren van der Drift en van Dusseldorp.

Men meldt uit Nieuwe Diep, dat op den 19den de laatste der 1678 palen is geslagen onder de in aanbouw zijnde koopvaarders schutsluis. In eenen feestelijken optocht werd de paal, met groen versierd, door bijna 300 werklieden, begeleid, rondgevoerd en daarna ingehaald.

Advertentiën.

Bij JOH. NOMAN EN ZOON te Zalt-bommel is de pers gekomen en alom te bekomen:

Fransch-Hollandsch en Hollandsch-Fransch WOORDENBOEK.

Zak-formaat, 2 Deelen, gebonden in keurige Fransch-linnen banden, met vergulde rugtitels, groot 10 pag. of 66 vellen in twee kolommen, met eene nieuwe duidelijke letter, door D. BOMHOFF Hz. 2de druk.

Slechts f 4.25.

Dit WOORDENBOEK is verrijkt met eenige nieuwe zende woorden, die in geene der andere voorkomen, met alle zorg bewerkt door den kundigen Lexicograaf D. BOMHOFF Hz. Met volle ruimte mogen Uitgever dit uitgebreid en goedkoop Woordenboek aan een ieder aanbevelen, als tot heden het volledigste wat men z kan afschaffen.

Engelsch-Nederduitsch en Nederduitsch-Engelsch WOORDENBOEK.

Naar de beste Woordenboeken met zorg bewerkt door H. PICARD. Twee deelen, in één keurig Engelsch-linnen band.

Slechts f 3.90.

Dit WOORDENBOEK, dat zich vooral onderscheidt van alle anderen, door deszelfs volledigheid, zoowel door goedkoopheid, wordt een ieder aanbevolen, vooral ook landverhuizers naar Noord-Amerika.

NIEUW HANDWOORDENBOEK DER NEDERDUITSCHER TAAL

Verrijkt met eenige duizende Woorden, die in dagelijksch gebruik zijn, en die men vergeefs in andere Woordenboeken zal zoeken, door D. BOMHOFF Hz. In gr. 16°; gebonden in fraai linnen band met vergulde rugtitel, 2de druk.

Slechts f 1.50.

Nederduitsch Rijnwoordenboek

waarin de bruikbare Rijnwoorden uit de beste Schrijvers, bijeenverzameld en naar vokaalorde gerangschikt zijn, tot gemak bij de Practische Beoefening der Rijn-taal, door P. G. C. van der Drift, tweede druk.

Slechts f 1.50.

(36)

Prijs-Courant der Effecten.

AMSTERDAM, 22 Augustus 1853.

Nederland. Pct.		Busland.	
	Pct.		Pct.
Ned. W. Schuld.	2 1/2	Hope 1798/1816	5 109 1/2
Dito Certificat.	3	Dito 1828/1829	5 107 1/2
Dito Dito ..	4	Cert. 1831/1838	5
O. I. Leening.	4	Dito Dito	4 1/2
Amort. Syndic.	3 1/2	Dito Hope	4 93 1/2
Hand.-Maats.	4 1/2	Dito Stieglitz	4 92 1/2
Belgie.			
Certificaten.	2 1/2	Dito dito 5e Ser.	4
D° Rothschild.	2 1/2	Inscr. Assig.	6
Frankrijk.			
Obligatiën ..	3	Certific. dito.	6
Spanje.			
Nieuwe ..	1	Polen.	
Dito Buitenl.	3	Obligatiën ..	4 86 1/2
D° Binnenl. 9/m.	3	Oostenrijk.	
Bew. Sp. Com.	6 1/2	Metalliek ..	5 82 1/2
Amort. Schuld.	5 1/2	Dito bet. Amst.	5 95 1/2
Portugal.			
Londen ..	3	Dito letter B.	5 95 1/2
Nieuwe ..	4	Dito 1847 ..	43
		Dito 1851/1852	2 1/2 42 1/2

Louisiana, bij Hope en C., 5 pct. 100 3/4; Philad., B. actien 4 1/8; Mexic., te Londen 3 pct. 26 1/2; dito Onb. 2 3/8; Gren., te Lond. p. s. 100, 2 1/2 pct. 23 3/8; dito Onb. 2 3/8; dito Uitg. 10 1/8, 3/8; Ecuador 4 1/8.

Onze fondsenmarkt verkeerde heden in alle de genoemde soorten met weinig affaire in eene flauwe stemming.

FRANKFORT, Vrijdag, 19 Aug. Metalliek 5 pct. Bank-actien 1543; Loten fl. 250. 123; Spanje 1 pct. dito 3 pct. 43 3/8; wissel op Weenen 110. De markt was algemeen gunstiger gestemd.

WEENEN, Zaterdag 20 Augustus. Nieuwe Metalliek dito Lett. B. 107 3/8; N. Bankact. 1405; Lomb. 5 pct. Lot. v. fl. 250 139 1/2; wissel Lond. 1033; dito Parijs Zilver 8 3/4.

Bij JOH. NOMAN EN ZOON, te 's Gravenhage